

Jubileusz 70-lecia Komitetu Chemii Polskiej Akademii Nauk (1954–2024)

Historia Komitetu Chemii Polskiej Akademii Nauk (KCh PAN) sięga lat 30. XX w., kiedy w Polsce podjęto pierwsze zorganizowane próby koordynacji i planowanego rozwoju nauki na skalę ogólnokrajową. Kluczową rolę w tym procesie odegrała Rada Nauk Ścisłych i Stosowanych przy Polskiej Akademii Umiejętności (PAU), powołana w Warszawie 29 listopada 1936 r. z inicjatywy prof. Wojciecha Świętosławskiego. Jej głównym zadaniem było scalenie i koordynacja badań naukowych na terenie II RP, a także lepsze powiązanie prac badawczych z potrzebami gospodarczymi kraju. Rada podejmowała działania także na rzecz kształcenia nowych kadr oraz wspierała współpracę licznych polskich towarzystw naukowych¹⁾. W jej skład wchodził prezes i sekretarze generalni czterech korporacji akademickich: Warszawy, Krakowa, Lwowa i Poznania, a także przewodniczący i sekretarze 15 utworzonych komitetów naukowych, z których każdy odpowiadał za określoną dziedzinę nauk ścisłych i stosowanych. Rada była więc organem nadrzędnym, koordynującym pracę powołanych komitetów. Jednym z nich był Komitet Chemiczny, w którym funkcję prezesa w latach 1936–1939 sprawował prof. Leon Marchlewski (Uniwersytet Jagielloński), zastępcą był prof. Kazimierz Smoleński (Politechnika Warszawska), a sekretarzem prof. Ludwik Szperl (Politechnika Warszawska)^{2, 3)}.

W skład komitetów wchodził przedstawiciele najważniejszych instytucji naukowych, delegaci towarzystw naukowych, takich jak Polskie Towarzystwo Chemiczne, oraz reprezentanci instytucji

państwowych, którzy byli zainteresowani ich pracą. Taki sposób organizacji zapewniał szeroką reprezentację środowisk naukowych i umożliwiał skuteczną wymianę wiedzy oraz doświadczeń. Rada i jej komitety pełniły funkcje doradcze wobec rządu II RP, wydając opinie dotyczące organizacji i rozwoju nauk, a także wspierając państwo w zagadnieniach związanych z wykorzystaniem nauki w praktyce. W ramach swojej działalności Rada zajmowała się również szybkim upowszechnianiem wyników badań naukowych oraz organizowaniem współpracy między poszczególnymi komitetami w celu realizacji wspólnych projektów³⁾.

Chociaż działalność Rady i jej komitetów zakończyła się wraz z wybuchem II wojny światowej, zaledwie nieco ponad 2,5 roku od powołania, była to istotna inicjatywa, która po raz pierwszy na ziemiach polskich wprowadziła planowanie i koordynację badań naukowych na poziomie ogólnokrajowym. Fundamenty te stały się inspiracją dla powojennej organizacji nauki w czasach PRL, w tym dla powstania Polskiej Akademii Nauk (PAN)¹⁾, w której do dnia dzisiejszego komitety naukowe są tzw. trzecim filarem działalności PAN (po Zgromadzeniu Ogólnym Uczonych i Instytutach Naukowych PAN).

Po utworzeniu PAN w 1952 r., na mocy pierwszej ustawy o PAN z 30 października 1951 r., zaczęto tworzyć pierwsze ogólnopolskie komitety naukowe. Prekursorami obecnego Komitetu Chemii PAN były funkcjonujące przy Wydziale III – Nauk Ścisłych i Nauk o Ziemi (ówcześnie Nauk Matematyczno-Fizycznych, Chemicznych i Geologiczno-Geograficznych) w latach 1952–1954 trzy specjalistyczne chemiczne komitety naukowe: Komitet Chemii Fizycznej i Inżynierii Chemicznej PAN (przewodniczący prof. Wojciech Świętosławski), Komitet Chemii i Technologii

Nieorganicznej PAN (przewodniczący prof. Włodzimierz Trzebiatowski) oraz Komitet Chemii i Technologii Organicznej PAN (przewodniczący prof. Tadeusz Urbański).

Warty podkreślenia jest fakt, że przy tworzeniu pierwszych komitetów szczególnie zasłużyli się: Stanisław Bretsznajder, Wiktor Kemula, Michał Śmiałowski, Wojciech Świętosławski, Włodzimierz Trzebiatowski, Tadeusz Urbański, Antoni Radliński (Minister Przemysłu Chemicznego w latach 1957–1970), Stefan Minc, Jan Świdorski, Aleksander Zmaczyński i Józef Hurwic⁴⁾.

Dnia 25 maja 1954 r. uchwałą Sekretariatu Naukowego Prezydium PAN (nr 78/54) dokonano połączenia wymienionych wcześniej 3 specjalistycznych komitetów w jeden Komitet Nauk Chemicznych PAN. Nowo utworzony komitet objął całą chemię, zrzeszając naukowców reprezentujących różne specjalności. W tej formie komitet działa nieprzerwanie do dnia dzisiejszego.

W skład pierwszej kadencji Komitetu Nauk Chemicznych PAN wchodziło 30 członków, w tym członkowie PAN, pracownicy naukowcy z całej Polski, przedstawiciele zainteresowanych resortów oraz organizacji gospodarczych i społecznych, a także przedstawiciele przemysłu chemicznego⁵⁾. Nazwa Komitet Nauk Chemicznych PAN funkcjonowała do 1990 r., kiedy to została uproszczona do Komitet Chemii PAN.

W latach 1954–1998 komitety naukowe PAN funkcjonowały w ramach 3-letnich kadencji, których było w tym okresie 15. Od 1999 r. zaś kadencja członków komitetu naukowego i jej organów trwa 4 lata i rozpoczyna się od dnia pierwszego zebrania w nowo wybranym składzie⁶⁾. Kadencji 4-letnich było do tej pory 6, co daje do 2023 r. łącznie 21 pełnych kadencji

* Adres do korespondencji:

Instytut Chemii Organicznej PAN, ul. Kasprzaka 44/52, 01-224 Warszawa, e-mail: marcin.gorecki@icho.edu.pl

Komitetu Chemii PAN w jego dotychczasowej historii. Na przewodniczących Komitetu byli wybierani wybitni uczeni, posiadający godność członka PAN, którzy wnieśli znaczący wkład w rozwój chemii zarówno na polu naukowym, jak i organizacyjnym. W tabeli 1 zestawiono wykaz czasu trwania dotychczasowych kadencji KCh PAN wraz z ich przewodniczącymi⁴⁾.

nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Nadrzędnym celem działalności Komitetu Chemii PAN jest integracja środowiska naukowego i przedstawicieli przemysłu chemicznego oraz tworzenie forum do wymiany myśli, doświadczeń i poglądów na tematy istotne dla tej społeczności.

Cele Komitetu Chemii PAN są ukierunkowane na podejmowanie działań

Chemii Czystej i Stosowanej (IUPAC). W skład Komitetu Chemii PAN wchodzi także prezesi głównych ogólnokrajowych społecznych organizacji zrzeszających chemików (Polskie Towarzystwo Chemiczne, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego, Polska Izba Przemysłu Chemicznego), co nadaje Komitetowi Chemii PAN rangę krajowego eksperta reprezentującego polską chemię. Tak ukonstytuowany Komitet, w składzie którego są przedstawiciele przemysłu, wyróżnia się na tle innych komitetów naukowych PAN i tworzy inspirującą przestrzeń do wymiany myśli, nawiązywania relacji między uczonymi oraz inicjowania nowych projektów i działań na rzecz rozwoju nauk chemicznych w Polsce. Ponadto taka struktura organizacyjna gwarantuje obecność powszechnie uznawanych przedstawicieli całego polskiego środowiska naukowego.

Działalność Komitetu Chemii PAN w ciągu ostatnich 70 lat miała ważne znaczenie dla rozwoju nauk chemicznych w Polsce, a jego wsparcie umożliwiło wytyczenie wielu nowych kierunków polityki naukowej, integrację środowiska polskich chemików przez szereg działań, rozwój młodych talentów oraz wzmacnianie pozycji polskiej chemii na arenie międzynarodowej.

Co 4 lata odbywają się powszechne i demokratyczne wybory, w których uczestniczą samodzielni pracownicy naukowcy posiadający stopień doktora habilitowanego lub tytuł profesora w dyscyplinie nauk chemicznych. Wybory do Komitetu Chemii PAN na obecną 22. kadencję przeprowadzono jesienią 2023 r. W ich wyniku wyłoniono 30-osobową reprezentację środowiska chemików.

Pierwsze posiedzenie plenarne odbyło się dn. 23 maja 2024 r. Przewodniczącym obecnej kadencji KCh PAN jest prof. dr hab. Paweł Kulesza, czł. rzecz. PAN (Wydział Chemii, Uniwersytet Warszawski), wiceprzewodniczącymi są prof. dr hab. Grażyna Stochel, czł. rzecz. PAN (Wydział Chemii, Uniwersytet Jagielloński) i prof. dr hab. inż. Łukasz Albrecht (Wydział Chemiczny, Politechnika Łódzka). Na stanowisko sekretarza naukowego Komitetu została wybrana dr hab. Iwona Rutkowska, prof. UW (Wydział Chemii, Uniwersytet Warszawski).

Od lipca 2024 r. Komitet Chemii PAN ma oficjalne logo (rysunek), powstałe na bazie znaku PAN z 1996 r. (aktualny

Tabela 1. Zestawienie dotychczasowych kadencji Komitetu Chemii PAN w jego 70-letniej historii⁴⁾

Kadencja	Czas trwania	Przewodniczący	Afiliacja
1	1954–1956	prof. dr hab. Włodzimierz Bobrownicki	Politechnika Wroclawska, Wydział Chemiczny
2	1957–1959		
3	1960–1962	prof. dr hab. Stanisław Bretsznajder	Politechnika Warszawska, Wydział Chemiczny
4	1963–1965	prof. dr hab. Błażej Roga	Politechnika Wroclawska, Wydział Chemiczny
5	1966–1968	prof. dr hab. Adam Bielański	Uniwersytet Jagielloński, Wydział Chemii
6	1969–1971		
7	1972–1974		
8	1975–1977		
9	1978–1980	prof. dr hab. Jan Michalski	Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN
10	1981–1983	prof. dr hab. Bogdan Baranowski	Instytut Chemii Fizycznej PAN
11	1984–1986	prof. dr hab. Jerzy Wróbel	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii
12	1987–1989		
13	1990–1992	prof. dr hab. Mieczysław Mąkosza	Instytut Chemii Organicznej PAN
14	1993–1995		
15	1996–1998	prof. dr hab. Bogdan Marciniak	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Chemii
16	1999–2002		
17	2003–2006		
18	2007–2010	prof. dr hab. Janusz Lipkowski	Instytut Chemii Fizycznej PAN
19	2011–2014		
20	2015–2019	prof. dr hab. Janusz Jurczak	Instytut Chemii Organicznej PAN
21	2020–2023		
22	2024–2027	prof. dr hab. Paweł Kulesza	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii

Dotychczas KCh PAN miał 12 przewodniczących oraz 3 przewodniczących honorowych (prof. Włodzimierz Trzebiatowski, prof. Adam Bielański i prof. Janusz Jurczak).

Komitet Chemii PAN jest jednym z najstarszych komitetów naukowych PAN. Od 70 lat nieprzerwanie realizuje swoją misję, odgrywając ważną rolę w rozwoju i kształtowaniu nauk chemicznych w Polsce. KCh PAN jest naturalnym łącznikiem pomiędzy PAN a środowiskiem naukowym chemików działającym w ramach systemu

służących rozwojowi dyscypliny nauki chemicznej w Polsce poprzez: (i) sprawowanie funkcji ciała opiniotwórczego i konsultacyjnego, (ii) opracowywanie opinii, stanowisk, ekspertyz, prognoz naukowych, (iii) organizację i współorganizację wykładów, debat, dyskusji, konferencji i wydarzeń naukowych, oraz (iv) popularyzację i promowanie w społeczeństwie znaczenia chemii dla rozwoju nauki i technologii.

Komitet Chemii PAN pełni dodatkowo funkcję Komitetu Narodowego PAN ds. współpracy z Międzynarodową Unią

logotyp), którego autorką jest plakacistka Maria Biegańska. Jego charakterystycznym wyznacznikiem jest symbol nieskończoności, będący alegorią nieustannego rozwoju nauki, przyrostu wiedzy oraz wolności w prowadzeniu badań. We wrześniu 2024 r. zaczęła działać nowa strona internetowa Komitetu Chemii PAN, którą można znaleźć pod adresem: <https://komchem.pan.pl>.

Komitet
Chemii

Rysunek. Logo Komitetu Chemii PAN

Dnia 22 listopada 2024 r. w Sali Marii Skłodowskiej-Curie na Wydziale Chemii Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się trzecie zebranie plenarne Komitetu Chemii PAN, podczas którego członkowie i zaproszeni goście (fotografia) uczcili jubileusz 70-lecia działalności Komitetu Chemii PAN w polskim systemie nauki i szkolnictwa wyższego.

Obok osób wybranych oraz oddelegowanych do Komitetu członków Polskiej Akademii Nauk w pracach uczestniczą: mgr inż. Jerzy Klimczak, prezes Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego, prof. dr hab. Cyryl L. Latos-Grażyński, czł. rzec. PAN (Uniwersytet

Tabela 2. Prezydium Komitetu Chemii PAN w kadencji 2024–2028

Imię i nazwisko	Pełniona funkcja	Afiliacja
prof. dr hab. Paweł Kulesza, czł. rzec. PAN	Przewodniczący	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii
prof. dr hab. Janusz Jurczak, czł. rzec. PAN	Honorowy Przewodniczący	Instytut Chemii Organicznej PAN
prof. dr hab. inż. Łukasz Albrecht	Wiceprzewodniczący	Politechnika Łódzka, Wydział Chemiczny
prof. dr hab. Grażyna Stochel, czł. rzec. PAN	Wiceprzewodniczący	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Chemii
prof. dr hab. Beata Godlewska-Żyłkiewicz	Członek Prezydium	Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Chemii
prof. dr hab. Barbara Trzebicka	Członek Prezydium	Centrum Materiałów Polimerowych i Węglowych PAN
dr hab. Iwona Rutkowska, prof. ucz.	Sekretarz	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii

Wrocławski, Wydział Chemii) i prof. dr hab. inż. Grzegorz Lota (Sieć Badawcza Łukasiewicz – Instytut Metali Nieżelaznych, Politechnika Poznańska, Wydział Technologii Chemicznej). W tabeli 2 podano skład Prezydium Komitetu Chemii PAN w kadencji 2024–2028, a w tabeli 3 zestawiono wszystkich członków Komitetu w tejże kadencji.

W ramach Komitetu Chemii PAN funkcjonuje 5 powołanych stałych komisji: (i) Komisja ds. nauki, której przewodniczącym jest prof. Piotr Paneth, a wiceprzewodniczącym prof. Zbigniew Sojka, (ii) Komisja ds. kształcenia, której przewodniczącym jest prof. Władysław Wieczorek, a wiceprzewodniczącą

prof. Ewa Kaczorek; (iii) Komisja ds. współpracy z przemysłem i otoczeniem społecznym, której przewodniczącym jest prof. Maciej Szaleniec, a wiceprzewodniczącym prof. Andrzej Sobkowiak; (iv) Komisja ds. współpracy międzynarodowej, której przewodniczącą jest prof. Dorota Gryko, a wiceprzewodniczącym prof. Maciej Bagiński; (v) Komisja ds. spraw ogólnych, której przewodniczącym jest prof. Marek Potrzebowski, a wiceprzewodniczącą prof. Agata Kot-Wasik.

LITERATURA

- [1] W. Rolbiecki, *Kwartalnik Historii i Nauki* 1987, 32, nr 3/4, 745.

Fotografia. Uczestnicy posiedzenia plenarnego Komitetu Chemii PAN w dn. 22 listopada 2024 r. w Auli im. Wojciecha Świątostawskiego Wydziału Chemii UW; IV rząd od prawej: S. Sęk, R. Góra, M. Szaleniec, A. Sobkowiak, B. Trzebicka, M. Górecki, Sz. Zapotoczny, A. Proń, G. Lota; III rząd od prawej: M. Kubicki, E. Kaczorek, W. Wieczorek, P. Wieczorek, B. Godlewska-Żyłkiewicz, D. Gryko, Z. Sojka, G. Bując; II rząd od prawej: Z. Brzózka, G. Stochel, M. Witko, M. Dudek, M. Potrzebowski, G. Chatasiński, M. Bagiński, P. Paneth, J. Jeziorski; I rząd od prawej: Z. Stojek, Z. Galus, Ł. Albrecht, J. Jurczak, P. Kulesza, I. Rutkowska, A. Kot-Wasik, R. Pietrzak, M. Hoffman

Tabela 3. Członkowie Komitetu Chemii PAN w kadencji 2024–2028

Lp.	Imię i nazwisko	Afiliacja	Lp.	Imię i nazwisko	Afiliacja
1	prof. dr hab. inż. Łukasz Albrecht	Politechnika Łódzka, Wydział Chemiczny	23	prof. dr hab. Marcin Palusiak	Uniwersytet Łódzki, Wydział Chemii
2	prof. dr hab. inż. Maciej Bagiński	Politechnika Gdańska, Wydział Chemiczny	24	prof. dr hab. Barbara Pałys	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii
3	prof. dr hab. Małgorzata Barańska	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Chemii	25	prof. dr hab. inż. Piotr Paneth	Politechnika Łódzka, Wydział Chemiczny
4	prof. dr hab. Renata Bilewicz, czł. koresp. PAN	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii	26	prof. dr hab. inż. Krzysztof Pielichowski	Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Wydział Inżynierii i Technologii Chemicznej
5	prof. dr hab. inż. Zbigniew Brzózka	Politechnika Warszawska, Wydział Chemiczny	27	prof. dr hab. Robert Pietrzak	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Chemii; Prezes Polskiego Towarzystwa Chemicznego
6	prof. dr hab. inż. Grzegorz Bujacz	Politechnika Łódzka, Wydział Biotechnologii i Nauk o Żywności	28	prof. dr hab. inż. Marek Potrzebowski, czł. koresp. PAN	Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN
7	prof. dr hab. Bogusław Buszewski, czł. rzecz. PAN	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Chemii	29	dr hab. Iwona Rutkowska, prof. ucz.	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii
8	prof. dr hab. Grzegorz Chałasiński, czł. koresp. PAN	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii	30	prof. dr hab. Janusz Ryzkowski	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Chemii
9	dr hab. Marta Dudek, prof. inst.	Centrum Badań Molekularnych i Makromolekularnych PAN	31	prof. dr hab. inż. Andrzej Sobkowiak	Politechnika Rzeszowska im. Ignacego Łukasiewicza, Wydział Chemiczny
10	prof. dr hab. Zbigniew Galus, czł. rzecz. PAN	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii	32	prof. dr hab. Zbigniew Sojka	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Chemii
11	prof. dr hab. Beata Godlewska-Żyłkiewicz	Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Chemii	33	prof. dr hab. Grażyna Stochel, czł. rzecz. PAN	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Chemii
12	dr hab. inż. Robert Góra, prof. ucz.	Politechnika Wrocławska, Wydział Chemiczny	34	prof. dr hab. Zbigniew Stojek	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii
13	dr hab. inż. Marcin Górecki, prof. inst.	Instytut Chemii Organicznej PAN	35	prof. dr hab. Maciej Szaleniec	Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni im. Jerzego Habera PAN
14	prof. dr hab. Dorota Gryko	Instytut Chemii Organicznej PAN	36	prof. dr hab. Agnieszka Szumna	Instytut Chemii Organicznej PAN
15	prof. dr hab. Janusz Jurczak, czł. rzecz. PAN	Instytut Chemii Organicznej PAN	37	prof. dr hab. Barbara Trzebicka	Centrum Materiałów Polimerowych i Węglowych PAN
16	prof. dr hab. inż. Ewa Kaczorek	Politechnika Poznańska, Wydział Technologii Chemicznej	38	prof. dr hab. inż. Piotr Paweł Wieczorek	Uniwersytet Opolski, Wydział Chemii i Farmacji
17	prof. dr hab. inż. Agata Kot-Wasik	Politechnika Gdańska, Wydział Chemiczny	39	prof. dr hab. inż. Władysław Wieczorek	Politechnika Warszawska, Wydział Chemiczny
18	prof. dr hab. Maciej Kubicki	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Chemii	40	prof. dr hab. Małgorzata Witko, czł. rzecz. PAN	Instytut Katalizy i Fizykochemii Powierzchni im. Jerzego Habera PAN
19	prof. dr hab. Andrzej Kudelski	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii	41	prof. dr hab. inż. Wojciech Wolf	Politechnika Łódzka, Wydział Chemiczny
20	prof. dr hab. Paweł Kulesza, czł. rzecz. PAN	Uniwersytet Warszawski, Wydział Chemii	42	prof. dr hab. Szczepan Zapotoczny	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Chemii
21	prof. dr hab. Janusz Lipkowski, czł. rzecz. PAN	Instytut Chemii Fizycznej PAN	43	dr inż. Tomasz Zieliński	Polska Izba Przemysłu Chemicznego
22	prof. dr hab. inż. Włodzimierz Mozgawa	Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, Wydział Inżynierii Materiałowej i Ceramiki			

[2] Protokół z I posiedzenia Rady Nauk Ścisłych i Stosowanych z 29 listopada 1936 r., <https://polona.pl/preview/946724fa-b101-40afb992-132ac22c7ac9>, dostęp 26.11.2024 r.

[3] L. Kuźnicki (red.), *Placówki i komitety – Polska*

Akademia Nauk 1952–2002, Warszawa Drukarnia Naukowa PAN, 2002, 12.

[4] B. Marciniec, [w] *Placówki i komitety – Polska Akademia Nauk 1952–2002*, Warszawa Drukarnia Naukowa PAN, 376.

[5] Ustawa o PAN z dnia 30 października 1951 r., *Dz.U.* 1951, nr 57, poz. 391.

[6] Ustawa o PAN z dnia 25 kwietnia 1997 r., *Dz.U.* 1997, nr 75, poz. 469.